

Natora-Macierewicz, Hanna

"'Świt' Marii Konopnickiej", Maria Zawialska, Wrocław 1978 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 18/2, 133-135

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nie we wstępach do obu książek. Natomiast nasuwa się zasadnicze pytanie: czy w programie dalszych badań należałoby przyjąć te same, co w obu wspomnianych opracowaniach, założenia metodologiczne?

Wydaje się bowiem, że wyjaśnienie przebiegu recepcji literatury rosyjskiej oraz roli, jaką w tym procesie odegrały czasopisma, wymaga wprowadzenia do rozważań wyraźnych podziałów historycznych. Brak periodyzacji utrudnia syntezę i sprawia, że zgromadzone informacje stają się czasem trudno porównywalne. Idzie tu zwłaszcza o uwzględnienie tak zasadniczych cezur, jak powstanie styczniowe oraz początek lat dziewięćdziesiątych XIX w. Przyjęcie tej zasady pozwoliłoby wzbogacić dalsze opracowania szeroką syntezą, wyjaśniającą najbardziej charakterystyczne zjawiska kulturalne, jakie występowały w poszczególnych okresach. Sprawą kontrowersyjną jest też dobór pism, jakie powinny znaleźć się w programie badań. Czy należy go rozszerzyć poprzez wprowadzenie innych periodyków społeczno-kulturalnych? Czy przytaczanie fragmentów wypowiedzi krytyków, publicystów i historyków literatury byłoby nadal celowe? Wydaje się, że następna kwerenda powinna w szerszym zakresie uwzględnić obieg tekstów — zarówno wysokoartystycznych, jak i popularnych. Dlatego rodzi się postulat, by wykroczyć poza krąg czasopism elitarnych, docierających przede wszystkim do wykształconych i stosunkowo nielicznych odbiorców. Interesującym, a przecież wciąż nie zbadanym zjawiskiem pozostaje obecność literatury rosyjskiej w publikacjach prasy codziennej oraz tygodników. Podjęcie tego typu poszukiwań byłoby zamierzeniem trudnym, jednakże ograniczenie kwerendy do wybranego okresu (np. 1890—1914) oraz reprezentatywnych tytułów ułatwiłoby realizację tego typu zamierzeń. Rozszerzenie podstawy dokumentacyjnej pozwala niejednokrotnie ustalić interesujące zjawiska, jakie towarzyszyły publikacji tekstów wysokoartystycznych. Jednocześnie przedmiotem rozważań stałaby się rosyjska literatura popularna, odgrywająca doniosłą rolę w polityce literackiej polskim pism codziennych w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości. Weryfikacja dotychczasowych sposobów gromadzenia materiału wydaje się zatem celowa, a lektura *Zwierciadła prasy* skłania nie tylko do historycznych, ale również metodologicznych rozważań.

Oskar Stanisław Czarnik

Maria Zawalska, „*Świt*” Marii Konopnickiej, Wrocław 1978, s. 224.

Wśród wielu pism kobiecych ukazujących się w drugiej połowie XIX w. w Warszawie szczególne zainteresowanie badaczy budzi „*Świt*”, wydawany w latach 1884—1887 pierwszy organ ruchu emancypacyjnego kobiet w Królestwie Polskim, wyróżniający się postępowymi treściami

na tle innych, redagowanych tradycyjnie pism dla kobiet: „Bluszczu”, „Kroniki Rodzinnej”, „Kółka Domowego”, „Tygodnika Mód i Nowości”. Komplet „Świtu” należy dzisiaj do rzadkości; jego zbiory posiadają jedynie Biblioteka Jagiellońska w Krakowie oraz Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie.

Zainteresowanie badaczy „Świt” zawdzięczał nie swoim treściom, ale osobie redaktorki — Marii Konopnickiej. Dlatego brakowało w dotychczasowej literaturze opracowań poświęconych samemu pismu: jego genezie, założeniom programowym, analizie treści. Prace zajmujące się udziałem Konopnickiej w redagowaniu tygodnika, oparte na skromnej bazie źródłowej, zawierały wiele luk i błędnych ocen społecznej funkcji „Świtu”. Najwięcej informacji o piśmie i jego treściach przynosił artykuł T. Czapczyńskiego¹, z którego wiele błędnych ustaleń zostało powtórzonych później w innych opracowaniach, a nawet w *Historii prasy polskiej*².

Próbie uzupełnienia luk w weryfikacji sądów o „Świcie” podjęła M. Zawalska w pracy „Świt” Marii Konopnickiej. Autorka wykorzystwała szeroką bazę źródłową: roczniki „Świtu” i kilku innych wydawanych współcześnie czasopism, na łamach których ukazywały się oceny i polemiki ze „Świtem”, korespondencję Konopnickiej i współpracowników tygodnika i in. Na szczególną uwagę zasługują dwa źródła: Księga redakcyjna „Świtu” z lat 1885—1887 oraz Notaty z czasów „Świtu” — dotychczas nie uwzględnione w badaniach historyków prasy i tylko w niewielkim stopniu brane pod uwagę w pracach biograficznych o Konopnickiej.

Właściwie wykorzystany i bogato cytowany materiał źródłowy, zwłaszcza pochodzący z korespondencji, wydaje się być niezastąpiony dla zrozumienia atmosfery, w jakiej zrodziło się pismo. Treść listu oddaje zaangażowanie poetki oraz pozwala ocenić jej inspirującą rolę jako redaktorki tygodnika, udział w powstawaniu artykułu, wpływ na podejmowaną problematykę, rolę w selekcji nadsyłanego materiału.

Zawalska analizuje „Świt” według ogólnie przyjętego schematu: omawia genezę pisma, program, daje opis bibliograficzno-formalny części literackiej, „modnej” i ilustracji, podaje wysokość nakładów w poszczególnych latach, określa na podstawie korespondencji czytelników zasięg terytorialny tygodnika, charakteryzuje redakcję i jej współpracowników, ustala skład poszczególnych redakcji. Podejmuje próbę określenia recepcji „Świtu” w świetle listów nadsyłanych do pisma i ocen współczesnej prasy. Nie pomija także problemów związanych z ingerencją cenzury.

¹ T. Czapczyński, „Świt” pod redakcją Marii Konopnickiej, „Prace Polonistyczne”, seria X, s. 235—282.

² *Prasa polska w latach 1864—1918*, [w:] *Historia prasy polskiej*, t. 2, Warszawa 1976, s. 50.

Słabsza wydaje się część pracy poświęcona analizie treści tygodnika według wybranych wątków tematycznych: kwestia kobieca, wychowanie i kształcenie kobiet, praca zawodowa, upowszechnianie czytelnictwa, materiały biograficzne. Przedstawiając w skrócie problematykę pisma nie ustrzegła się Zawiańska w swych ocenach pewnej ogólnikowości.

Najbardziej interesująca ze względu na wyniki badań, a także stosowane metody badawcze jest część poświęcona Marii Konopnickiej jako redaktorce „Świtu”. Podejmując próbę skorygowania utartego w literaturze przedmiotu stwierdzenia, że wkład autorski poetki był niewielki, Zawiańska przytacza szereg dowodów na autorstwo Konopnickiej anonimowo publikowanych artykułów wstępnych i felietonów *Rachunki*, podpisywanych pseudonimem „Zero” i kryptonimem Z. Konfrontacja publikowanych na łamach „Świtu” materiałów z korespondencją, autografami, analiza treści i stylistyki dały w efekcie 252 pozycje bibliograficzne M. Konopnickiej wobec trzydziestu kilku zidentyfikowanych przez T. Czapczyńskiego i czterdziestu zarejestrowanych przez J. Baculewskiego³.

Udział Konopnickiej w „Świcie” Zawiańska prezentuje metodą pomiaru powierzchni artykułów opublikowanych przez poetkę. Czy rzeczywiście metoda ta daje obraz faktycznego jej wkładu w działalność pisma?

Zasługą pracy M. Zawiańskiej jest przede wszystkim zbadanie mało znanej karty z życia Marii Konopnickiej jako redaktorki pisma dla kobiet. Praca uzupełniona została ciekawym wyborem fragmentów programowych artykułów pisanych przez Konopnicką oraz ilustracjami. Niestety brak w książce opisu wykorzystanych opracowań.

Hanna Natora-Macierewicz

PRASA HUTNICZA NA ZIEMIACH POLSKICH w XIX i XX WIEKU

Dotychczasowe badania nad historią prasy koncentrują się przede wszystkim na prasie społeczno-politycznej i literackiej, w znikomym zaś stopniu na technicznej. Lukę tę stara się wypełnić Rada Prasy Technicznej (RPT). W swej obecnej formie została ona powołana 6 VII 1970 r. zarządzeniem Komitetu Nauki i Techniki jako organ opiniotwórczy i doradczy przewodniczącego Komitetu Nauki i Techniki i prezesa Zarządu Głównego Naczelnej Organizacji Technicznej.

Obok zadań bieżących¹ RPT stara się inspirować badania naukowe

³ M. Zawiańska, „Świt” Marii Konopnickiej, Wrocław 1978, s. 187.

¹ Do zakresu działania Rady należy przede wszystkim: 1) opracowywanie wniosków w sprawie perspektywnego lub długookresowego planowania rozwoju prasy